

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2021.02.016>

УДК 346.3(477)

В.С. МІЛАШ, д-р юрид. наук, доц., доцент кафедри господарського права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
(orcid.org/0000-0001-5980-8184)

ОБ'ЄКТИ ІНТЕРНЕТ-ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СФЕРИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Ключові слова: цифрова економіка, мережа Інтернет, інтернет-правовідносини, віртуальний об'єкт, віртуальне майно, віртуальна річ, гібридні об'єкти, кіберфізичні об'єкти, віртуальні послуги.

Здійснено огляд сучасного стану та перспектив розвитку правового регулювання інтернет-відносин в умовах цифрового розвитку господарського обороту, висвітлено та проаналізовано низку проблемних питань правової природи окремих об'єктів господарських прав, що існують у віртуальному (цифровому) форматі. Окрему увагу приділено віртуальним активам, комп'ютерним програмам та програмному забезпеченню, штучному інтелекту та концепції «Інтернет речей» тощо. Визначено потребу законодавчого закріплення понять віртуального майна та віртуальних речей, об'єктів з гібридною кібер-фізичною природою та їхнього подальшого включення до переліку майна у сфері господарювання (ст. 139 Господарського кодексу України). Актуалізовано необхідність модернізації та структурної кореляції актів господарського законодавства, спрямованих на регулювання відносин, у структурі яких наявні означені об'єкти.

Постановка проблеми. Глобальна цифровізація усіх сфер та галузей суспільного виробництва усіх типів господарських відносин, що виникають в їхніх межах, є одним із основних трендів розвитку сучасного господарського обороту. 15.04.2021 у першому читанні ухвалено проєкт Закону про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні, що спрямовано на створення сприятливих умов для ведення інноваційного бізнесу, залучення інвестицій, розбудови цифрової інфраструктури тощо. Головною метою законопроєкту, як зазначається у пояснювальній записці до нього, є формування в Україні передової цифрової економіки протягом найближчих років та зростання частки високотехнологічних продуктів та послуг у загальному ВВП України до 10 % [1]. Розвиток цифрової економіки невід'ємно пов'язаний з «переведенням» у цифровий формат низки традиційних об'єктів господарських правовідносин, а також появою та динамічним обігом нових об'єктів, які існують винятково у цифровому форматі (цифрових / віртуальних об'єктів).

Проблематика цифровізації суспільного виробництва та питання правового регулювання відносин, у структурі яких присутній так званий віртуальний елемент, зокрема цифровий / віртуальний об'єкт, сьогодні є надзвичайно актуальною. Окремі країни (Південна Ко-

Цитування: Мілаш В.С. Об'єкти інтернет-правовідносин в умовах цифровізації сфери господарювання. *Економіка та право*. 2021, № 2. С. 16–24. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2021.02.016>

рея, Китай, Тайвань та інші) вже визнали віртуальні об'єкти як різновид майна, яке може відчуватися та/або передаватися в межах правочинів, що вчиняються зі звичайною власністю. Утім, більшість країн на законодавчому рівні ще не визначило правову природу таких об'єктів та організаційно-правові засади їхнього обігу. У даному контексті не є винятком Україна, оскільки ані Цивільний кодекс України (далі ЦК України), ані Господарський кодекс України (далі ГК України) не містить визначення *віртуального майна / віртуальних речей, зокрема й тих, що набувають товарної форми (цифрових / електронних товарів)*, й не виокремлює їх серед об'єктів цивільних та господарських прав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання правового регулювання інтернет відносин у сфері господарювання, що містять у своїй структурі цифрові / віртуальні об'єкти, досліджувалися у працях О.М. Вінник, М.М. Дутова, С.В. Злобіна, Я.А. Карева, Н.Б. Коваль, Н.В. Корягіна, А.Н. Кучер, А.М. Новицького, В.Л. Плєскач, Л.Д. Тимченко, В.С. Цимбалюк, А.В. Чучковської, О.В. Шаповалової, В.А. Устименка та інших.

Метою статті є подальший розвиток положень про правову природу об'єктів інтернет-правовідносин в умовах цифровізації сфери господарювання та формулювання пропозицій щодо модернізації законодавства України з вищезначених питань.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 177 ЦК України об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також *інші* матеріальні та *нематеріальні блага*. Майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ (предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки), сукупність речей, а також майнові права та обов'язки (ст. 179, 190 ЦК України). Проте ЦК України є надзвичайно лаконічним відносно нематеріальних благ як об'єктів цивільних прав. Так, Глава 15 Розділу III ЦК України, яку присвячено нематеріальним благам, виділяє всього три об'єкти: результати інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 199 ЦК України), інформацію (ст. 200 ЦК України), особисті немайнові блага (ст. 201 ЦК України) [2].

Господарський кодекс України не містить окремого переліку об'єктів господарських прав / правовідносин, між тим закріплює положення, присвячені майну суб'єктів господарювання (Глава 14 ГК) та деяким об'єктам господарських прав, як-то природним ресурсам (Глава 15 ГК), правам інтелектуальної власності (Глава 16 ГК), цінним паперам (Глава 17 ГК) та корпоративним правам (Глава 18 ГК). Частина 1 ст. 139 ГК України *майном* визнає сукупність речей та інших цінностей (охоплюючи *нематеріальні активи*), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їхньому балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів [3]. Водночас ГК України не містить ознак нематеріальних активів, не визначає їхні види та *залишає відкритим саме питання про можливість кваліфікування віртуальних об'єктів особливим видом майна*, що володіє ознакою товароздатності. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 377 ГК України *основним кваліфікаційним критерієм зовнішньоекономічної діяльності* (далі ЗЕД) *є територіальний, пов'язаний з обов'язковим перетинанням під час її здійснення митного кордону майном та/або робочою силою*. Але під час надання електронних послуг та/або реалізації електронних товарів відсутнє перетинання митного кордону, оскільки мережа Інтернет є інформаційним простором, де відсутні географічні кордони. Наразі чинне законодавство у сфері ЗЕД виходить тільки з можливості укладання зовнішньоекономічних договорів в електронній формі та/або через обмін електронними повідомленнями, проте взагалі не порушує питань, пов'язаних зі здійсненням самої ЗЕД у мережі Інтернет.

Нині на доктринальному рівні відсутній уніфікований підхід щодо розуміння правової природи віртуальних об'єктів, які існують лише у цифровому вигляді. Так, К.Г. Некіт розглядає поширення на віртуальні об'єкти правового режиму власності як один з варіантів вирішення проблеми захисту прав власників віртуального майна, що не суперечить українській концепції права власності, якою визнається можливість існування означеного права на безтілесне майно [4, с. 42]. Л.Р. Майданик вважає, виникнення права власності на віртуальний об'єкт необґрунтованим з огляду на

обмежену можливість панування над таким об'єктом з боку користувача та визнає за доцільне поширення на ці об'єкти режиму речових прав за умови застосування відкритого переліку речових прав (без обов'язкового передбачення певного виду у законодавстві) [5, с. 62]. У контексті даної проблематики варто звернути увагу на *характер співвідношення понять «віртуальні об'єкти» та «об'єкти інтернет правовідносин», які не є тотожними.* Поняття «об'єкти інтернет правовідносин» є узагальненим і поглинає (охоплює) своїм змістом всі об'єкти, з приводу яких виникають і здійснюються суб'єктивні права й обов'язки учасників правовідносин в мережі Інтернет. Означені об'єкти можуть мати як матеріально-фізичну, так й нематеріальну кібер-віртуальну або гібридну кібер-фізичну природу, у тому числі можуть бути репрезентовані електронними послугами, зокрема проміжного характеру в сфері електронної комерції тощо. Найтипівішим прикладом матеріальних об'єктів є *технічні засоби телекомунікацій:* обладнання, станційні та лінійні споруди, призначені для утворення телекомунікаційних мереж. *Телекомунікаційна мережа* як комплекс технічних засобів телекомунікацій та споруд, призначених для маршрутизації, комутації, передавання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень і звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, проводових, оптичних чи інших електромагнітних системах між кінцевим обладнанням (див.: ст. 1 Закону України від 18.11.2003 № 1280-IV «Про телекомунікації») має режим складної речі. Натомість *віртуальні об'єкти є частинами віртуального простору, який вони утворюють, та завжди мають нематеріальну природу,* наприклад, файли, файлове сховище, доменні імена, цифровий контент (інформація), криптовалюта / віртуальні активи, комп'ютерні програми, штучний інтелект тощо.

Використання електронної пошти, офіційних сайтів державних органів, освітніх закладів, сайтів інтернет-крамниць, інтернет-аукціонів, інтернет-бірж тощо неможливе без реєстрації їхніх доменних імен (їхніх унікальних адрес у мережі Інтернет), завдяки яким функціонує загальний простір Інтернету. Відповідно до Закону України від 15.12.1993 № 3689-XII «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» домене ім'я використовується для ад-

ресациї комп'ютерів і ресурсів в Інтернеті. Поняття домену деталізовано у ст. 1 Закону України від 18.11.2003 № 1280-IV «Про телекомунікації», відповідно до якого доменом є частина ієрархічного адресного простору мережі Інтернет, яка має унікальну назву, що її ідентифікує, обслуговується групою серверів доменних імен та централізовано адмініструється. На теоретичному рівні існує декілька поглядів на правову природу доменного ім'я, зокрема як майна (об'єкта права власності), як об'єкта права інтелектуальної власності, як об'єкта, що має варіативну природу (тобто в одних випадках поряд з виконанням своєї основної функції доменне ім'я може підпадати під режим об'єкта права на торговельну марку чи фірмове найменування, в інших — виконувати винятково функцію адресації у мережі Інтернет). Варто зазначити, що у позиції Європейського суду з прав людини відображено розуміння доменного імені як різновиду майна та, відповідно, об'єкта права власності. Виняткове право на використання доменного імені має економічну цінність, а відповідно, є правом власності в значенні ст. 1 Протоколу №1 до Конвенції про захист прав людини і основних свобод. Тому власник доменного імені має право самостійно визначати способи його використання (розмістити рекламу, сайт про послуги та/або товари, зробити доступ платним або безкоштовним, може здати доменне ім'я в оренду, може продати його тощо) [6].

Віртуальним об'єктом зі складною гетерогенною природою є *віртуальний актив*, який чинне законодавство визначає як *цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей* (див.: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»). Законодавче визначення такого об'єкта дозволяє його розглядати одночасно як: *цифровий еквівалент (цифрове вираження) вартості товару для реалізації платіжних цілей; об'єкт віртуальної торгівлі, відповідно товар у цифровому форматі; об'єкт (інструмент) для реалізації інвестиційних цілей.* У зв'язку із цим постає низка питань, пов'язаних з можливими формами ви-

користання даного об'єкта у господарському обороті та обмеженнями щодо цього. Передусім виникає питання щодо можливості *цифрового, а не грошового вираження вартості товару* в господарських операціях. Господарський кодекс України (ч. 1 ст. 189 ГК України), Закон України «Про ціни та ціноутворення» виходять з визнання *ціни як вираженого у грошовій формі еквівалента одиниці товару* (продукції, робіт, послуг, матеріально-технічних ресурсів, майнових та немайнових прав), *що підлягає продажу (реалізації)*. Відповідно до ч. 2 ст. 189 ГК України ціна як істотна умова господарського договору визначається у гривнях, а у зовнішньоекономічних договорах (контрактах) за згодою сторін також може визначатися в іноземній валюті. Усі розрахунки на території України проводяться винятково у гривні, окрім розрахунків за операціями, визначеними в ч. 2 ст. 5 Закону України від 21.06.2018 № 2473-VIII «Про валюту і валютні операції», що можуть проводитися в іноземній валюті, у гривні, а також у банківських металах. Насамперед, поняття «національна валюта (гривня)» охоплює гривню, кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у гривні, а також електронні гроші, номіновані у гривні. У цьому контексті варто відзначити, що криптовалюта не є різновидом електронних грошей, випуск яких може здійснювати виключно банк. Водночас грошова компенсація вартості товару не є єдиною можливою, оскільки продаж (реалізація) є господарською операцією, під час якої здійснюється обмін товару на виражений у грошовій формі еквівалент або *інший вид компенсації* його вартості, що передбачено відносно договору міни (бартеру). Крім того, законодавче визнання *інструментально-інвестиційної функції* віртуальних активів потребує окреслення границь інвестиційних можливостей даного активу з подальшим виокремленням об'єктів, в які обмежується його інвестування. Наприклад, маємо питання про можливість виконання статутним капіталом, сформованим за рахунок віртуальних активів, функції гарантування. Хоча самі випадки внесення до статутного капіталу таких об'єктів вже є непоодинокими. Так, уперше у світі до статутного капіталу криптовалюти *біткоїн* внесено 24.03.2015 італійським підприємцем Томасом Бертані, який заснував компанію *Oracle Srl* (його внесок до статутного

капіталу зроблено у розмірі 45 біткойнів). В Україні вперше статутний капітал юридичної особи за допомогою криптовалюти *біткоїн* сформовано 2016 р. юридичною компанією *Axon Partners* (укр. Ексен Партнерс) [7].

Особовими об'єктами інтелектуальної власності, за допомогою яких моделюється сам віртуальний простір, є *комп'ютерні програми*, які визначено вітчизняним законодавцем як набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (див.: ст. 1 Закону України від 23.12.1993 № 3792-XII «Про авторське право і суміжні права»). Комп'ютерна програма складається з певної кількості файлів, які володіють синергетичним ефектом тільки в комплексній взаємодії (запускають технічний процес, який завершується певним результатом), а поодиноці не виконують функції комп'ютерної програми. Фактично одні комп'ютерні програми створюються для обслуговування (експлуатації) інших комп'ютерних програми та у своїй сукупності утворюють *єдиний складний (комплексний) об'єкт — програмне забезпечення*. Існує й інший аспект розуміння *програмного забезпечення* як *різновиду послуг та/або послугового продукту* як окремого об'єкта господарського обороту, що надається на договірних засадах (програмне забезпечення як сервіс). У цілому варто зазначити, що віртуальні послуги як окремих об'єктів господарських прав є діями зобов'язаного суб'єкта на користь управненого суб'єкта, що здійснюються винятково в мережі Інтернет та нині представлені широким спектром, зокрема послуги хостингу, інтернет-банкінгу, послуги віртуальних читальних залів та музеїв, пошукових та ігрових серверів, онлайн консультування, послуги вебдизайну для сайтів та 3D моделювання різних об'єктів, послуги інтернет-реклами тощо. В низці випадків корисним результатом віртуальних послуг, що мають вартісне визначення, є створення віртуальних об'єктів. Так, у результаті послуг тривимірного моделювання створюються *3D віртуальні моделі*, прикладом яких є *цифрові інфлюенсери* як *цифрове зображення персонажів («кібермоделі»)*. Йдеться про створені комп'ютерною графікою фігури віртуальних моделей, зокрема анімацію їхнього тіла та міміку об-

личчя, з налаштуванням для них акаунтів в Інстаграм (фейкові *Instagram-інфлюенсери*). Такі віртуальні об'єкти орієнтовані на комерційні колаборації з відомими брендами, зокрема моделювання дизайнерського одягу, косметики тощо. Фактично віртуальні персонажі соціальних мереж є різновидом цифрового контенту. При цьому *контент сайтів* (по-іншому, цифрова інформація) може бути об'єктом авторського й суміжних прав, що захищається чинним законодавством та передрук якого дозволений лише на умовах, зазначених на сайтах-джерелах, і за умови безпосереднього посилання на них. Так, згідно з Законом України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ «Про авторське право і суміжні права» поняття *електронна (цифрова) інформація* — охоплює аудіовізуальні твори, музичні твори (з текстом або без тексту), комп'ютерні програми, фонограми, відеограми, програми (передачі) організацій мовлення, що мають електронну (цифрову) форму, придатну для зчитування і відтворення комп'ютером, які можуть існувати та/або зберігатися у вигляді одного або декількох файлів (частин файлів), записів у базі даних на зберігаючих пристроях комп'ютерів, серверів у мережі Інтернет тощо, а також програми (передачі) організацій мовлення, що ретранслюються з використанням мережі Інтернет.

Слід звернути увагу на *подвійну природу окремих об'єктів інтернет-правовідносин*, що зумовлює можливість їхнього варіативного розгляду з двох можливих ракурсів: як фізичного (матеріального) об'єкта або як віртуального, що впливає на формування правового режиму такого об'єкта. Наприклад, *файлове сховище* в матеріальному сенсі є частиною неподільної речі — жорсткого диска сервера (йдеться про дисковий простір сервера), а з *віртуального ракурсу* — є *дисковим простором*, де можуть бути розміщені інші віртуальні об'єкти (файли, вебсайти тощо). У останньому випадку дисковий простір є окремим об'єктом договірних трансакцій, що надається у користування шляхом укладання договору хостингу (розміщення на сервері вебсайтів, баз даних, *DNS* файлового сховища та підтримка функціонування відповідних сервісів тощо). Зазвичай *послуги хостингу є частиною гібридного послугового продукту*, складовими якого є інші інформаційні послуги, зокрема, реєстрація доменного імені, створення сайта, надання додаткового

програмного забезпечення, інтернет-маркетинг та просування («розкручування») *сайтів* шляхом їхнього наповнення актуальним цифровим контентом з урахуванням потреб потенційних покупців, створення й розміщення реклами в мережі Інтернет та інші.

Складним (складноутвореним) віртуальним об'єктом, щодо правової природи якого на доктринальному рівні відсутній уніфікований погляд, є *вебсайт*. Його визначають таким чином: майновий комплекс (за аналогією з майновим комплексом підприємства); об'єкт авторського права (у формі бази даних / різновиду програмного забезпечення / складного твору); об'єкт з подвійною природою (об'єктивна форма представлення та організації електронних документів і творів і майновий комплекс, тобто сукупність всіх видів майна, що призначена для функціонування вебсайту); набір зв'язаних між собою інформаційних онлайн-ресурсів в аудіовізуальній формі, призначених для перегляду через комп'ютерну мережу за допомогою спеціальних програм-браузерів, як правило, об'єднаних загальною тематикою (відповідно як поєднання трьох аспектів: аудіовізуального, інформаційного та технічного (програмного)). Відповідно до ст. 1 Закону України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ «Про авторське право і суміжні права» *вебсайтом* є сукупність даних, електронної (цифрової) інформації, інших об'єктів авторського права і (або) суміжних прав тощо, пов'язаних між собою і структурованих у межах адреси вебсайту і (або) облікового запису власника цього вебсайту, доступ до яких здійснюється через адресу мережі Інтернет, що може складатися з доменного імені, записів про каталоги або виклики і (або) числової адреси за Інтернет-протоколом. Основним *складовими вебсайту, як складноутвореного віртуального об'єкта*, є: програмний та апаратний засоби (серверний програмний засіб; програмний засіб сайту); адреса у мережі Інтернет (доменне ім'я); вебсторінки та їхнє інформаційно-цифрове наповнення (цифровий контент), що в низці випадків є об'єктом авторського права тощо. Вебсторінка як складова частина вебсайту, може містити дані, електронну (цифрову) інформацію, інші об'єкти авторського права та/або суміжних прав тощо. Потрібно зауважити, що власник вебсайту та власник вебсторінки на цьому сайті, не завжди одна і

та сама особа. Так, власником вебсайту є особа, яка є власником облікового запису та встановлює порядок і умови використання вебсайту. За відсутності доказів іншого власником вебсайту вважається реєстрант відповідного доменного імені, за яким здійснюється доступ до вебсайту, і (або) отримувач послуг хостингу. Власником вебсторінки є особа, яка є власником облікового запису, що використовується для розміщення вебсторінки на вебсайті, та яка управляє і (або) розміщує електронну (цифрову) інформацію в межах такої вебсторінки. Власник вебсайту не є власником вебсторінки, якщо останній володіє обліковим записом, що дозволяє йому самостійно, незалежно від власника вебсайту, розміщувати інформацію на вебсторінці та управляти нею [8].

Від віртуального майна / віртуальних речей слід відрізнити гібридні (кіберфізичні) об'єкти, в структурі яких поєднано в єдине ціле віртуальні та реальні (фізичні) об'єкти, що дає змогу використовувати означений складноутворюваний кіберфізичний об'єкт за призначенням. Йдеться передусім про об'єкти, що охоплюються концепцією «Інтернет речей» (від англ. *Internet of Things, IoT*) як цілісною системою взаємозв'язаних фізичних об'єктів (речей) або пристроїв, які мають вбудовані датчики, пов'язані між собою через дротові та бездротові мережі та завдяки певним технологіям і програмному забезпеченню взаємодіють між собою та з навколишнім середовищем з використанням інтернет протоколу *IP (Internet Protocol)* та без втручання людини. Офіційне визначення Інтернету речей (*IoT*) наведено в Рекомендації міжнародної організації Міжнародного союзу електрозв'язку *MSE-T Y.2060*, згідно з якою *інтернетом речей* є глобальна інфраструктура інформаційного суспільства, яка забезпечує передові послуги за рахунок організації зв'язку між речами (фізичними або віртуальними) на основі наявних і таких, що розвиваються, сумісних інформаційних і комунікаційних технологій. У контексті зазначеної концепції «рiч» (*thing*) означає предмет фізичного світу (фізичні речі) або інформаційного світу (віртуальні речі), що може бути ідентифікований та інтегрований в мережі зв'язку [9]. Як структурний елемент інтернету речей пристрій (об'єкт матеріального світу) має доступ до мережі Інтернет та інтернет адресу або ідентифікатор, за яким можна здійс-

нити зворотний зв'язок з ним, а також інтерфейс для взаємодії з користувачем (сукупність засобів, за допомогою яких користувач спілкується з різними пристроями (з комп'ютером або побутовою технікою) або іншим складним інструментарієм (системою)).

Об'єктом, що також має гібридну кіберфізичну природу, є штучний (цифровий) інтелект (*Artificial intelligence, AI*) як певний алгоритм оброблення інформації, що втілено у поєднанні апаратної та програмної структури для синтезу нової інформації. Такий алгоритм застосовують для розвитку численних сфер і галузей суспільного виробництва: в медичній галузі (зокрема медична діагностика та комп'ютерна інтерпретація медичних зображень), у сфері електронної комерції, в освітній сфері та транспортній галузі, для дистанційного керування роботами тощо. Штучний інтелект є широким поняттям, що охоплює безліч напрямів, методологій, технологій, алгоритмів та систем, призначених для створення інтелектуальних машин (робототехніки), програм, сервісів, додатків тощо, що надають техніці можливість виконувати функції, які вважаються прерогативою людини. Використання у сфері господарювання штучного інтелекту дозволяє оптимізувати діяльність суб'єктів господарювання, скоротити їхні виробничі витрати та отримати конкурентні переваги.

Нині актуальними залишаються питання відносно правового режиму *робототехніки*, що створено на основі штучного інтелекту. На доктринальному рівні навіть лунають пропозиції щодо надання «інтелектуальним роботам» статусу «електронної особи», що означає можливість їхньої участі в цивільному / господарському обороті або визнання за ними подвійної природи — і як суб'єктів, і як об'єктів права. На сьогоднішній день сформовано два основних підходи до правового регулювання робототехніки на основі штучного інтелекту. Перший, так званий юридичний або легалістський (*Legalistic Approach*), виходить з чіткого законодавчого регулювання питань, що виникають у зв'язку з використанням роботів, конфіденційністю, кібербезпекою та відповідальністю за дії робота на фізичну особу, яка його «запустила». Другий підхід, що отримав умовну назву технологічний, виходить з відсутності необхідності спеціального законодавчого регулювання об'єктів, основою ро-

боти яких є штучний інтелект, що активно впроваджується у різні сфери життєдіяльності (поява безпілотних летальних апаратів, роботів — особистих помічників, екзоскелетів тощо). Прихильники другого підходу вважають достатнім страхування відповідальності роботів за їхні дії за рахунок коштів спеціального фонду, до якого повинен регулярно відраховуватися відсоток від прибутку для покриття збитків, спричинених використанням роботів. 2016 р. в Росії розроблено Концепцію закону про робототехніку, яка передбачала створення реєстру роботів і обмеження межі відповідальності розробників і власників роботів, з метою зниження ризиків потенційних інвесторів та стимулювання самих процесів інвестування в розвиток штучного інтелекту. Концепція передбачала внесення змін до Цивільного кодексу РФ, перша частина якого повинна охоплювати положення про статус «роботизованих агентів», представлених складними роботами, що зареєстровано в спеціальному єдиному державному реєстрі. Згідно з концепцією реєстрація є добровільною, проте дія закону має поширюватися тільки на внесені до реєстру роботів. Насамперед, відсутність реєстрації дозволяє розглядати дії робота як дії його власника [10, с. 27—28].

Всесвітня організація інтелектуальної власності організувала глобальну дискусію на тему «*Інтелектуальна власність та штучний інтелект*», присвячену правам на інтелектуальну власність, що створено за допомогою штучного інтелекту. Важливу роль у формуванні міжурядових стандартів щодо використання означеного об'єкта належить Організації економічного співробітництва та розвитку, якою 2019 р. розроблено *Рекомендації зі штучного інтелекту (OECD Council Recommendation on Artificial Intelligence)*. За ухвалення етичних принципів штучного інтелекту активно виступає Європейська комісія, під егідою якої розроблено концепцію «*Цифрова Європа на 2021—2027 рр. та Білу книгу (On Artificial Intelligence — A European Approach to Excellence and Trust)*» [11, с. 8, 12—14]. Найближчим часом новою хви-

лею дискусій в цій площині, як вбачають міжнародні експерти з питань штучного інтелекту, будуть охоплені питання поєднання людини із системою штучного інтелекту, наприклад, через вживання їм чипів-нейроімплантів, що збільшить обсяг пам'яті та загалом можливості людського мозку тощо.

Висновки. Зростання масштабів і темпів цифрових трансформацій зумовлює появу нових цифрових об'єктів та їхнє активне залучення у господарський оборот. Законодавча легалізація понять «віртуальне майно», «віртуальні речі», «кібер-фізичні об'єкти» є важливим кроком на шляху господарсько-правового забезпечення процесів цифровізації, що потребує активізації роботи над розробленням профільного законодавства про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні. Водночас досягнення синергетичного ефекту у правовому регулюванні відносин з віртуальними об'єктами зумовлює необхідність внесення відповідних доповнень не тільки до положень Господарського та Цивільного кодексів України (стосовно структури та правового режиму цих особливих об'єктів цивільних / господарських прав, зокрема правомочностей володіння, користування та розпорядження ними тощо), а також модернізації та структурної кореляції законодавства у сфері інтелектуальної власності та інноваційної діяльності, інвестиційного законодавства, законодавства про оцінку майна та майнових прав, про електронну комерцію, про зовнішньоекономічну діяльність (у частині її здійснення у мережі Інтернет), про захист прав споживачів (під час купівлі цифрових товарів) тощо. У процесі формулювання положень національного законодавства варто врахувати основи міжнародно-правового регулювання з цих питань, репрезентовані актами м'якого права, що носять рекомендаційний характер (Рекомендації зі штучного інтелекту, розроблені Організацією економічного співробітництва та розвитку, Рекомендації Міжнародного союзу електрозв'язку МСЕ-Т У.2060 «Огляд Інтернету Речей» тощо).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Проект Закону України про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні (доопрацьований) реєстр. № 4303 від 17.03.2021. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70298 (дата звернення: 18.03.2021).

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40—44. Ст. 356.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19—20, № 21—22. Ст. 144.
4. Некіт К.Г. Віртуальна власність: поняття та сутність. *Право і суспільство*. 2019. № 2. С. 37—42.
5. Майданик Л. Віртуальний об'єкт як виклик для класичних підходів у речовому праві. *Право та інновації*. 2019. № 2. С. 59—63.
6. Колосов В. Природа прав на доменное имя. *Вадим. Колосов*. URL: [https://kolosov.info/kommentarii/prioda-prav-na-domennoe-imya](https://kolosov.info/kommentarii/priroda-prav-na-domennoe-imya) (дата звернення: 10.02.2021).
7. Ткачук О. Статутний капітал і криптовалюта. *Електронне видання «Юрист&Закон»*. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA010798 (дата звернення: 10.02.2021).
8. Тарасенко Л. Інтернет-сайт як об'єкт ІТ права. *TS&Partners*. URL: <http://tspartners.lviv.ua/articles/internet-sajt-jak-objekt-it-prava> (дата звернення: 10.02.2021).
9. Рекомендация МСЭ-Т Y.2060 (06/2021) «Глобальная информационная инфраструктура, аспекты протокола Интернет и сети последующих поколений». Женева: Международный союз электросвязи, 2014. 16 с.
10. Филипова И.А. Правовое регулирование искусственного интеллекта: учебное пособие. Нижний Новгород: Нижегородский госуниверситет, 2020. 90 с.
11. Многостороннее сотрудничество в области регулирования использования технологий искусственного интеллекта. Ред. Н.С. Дегтярев. Москва: ПИР-Пресс, 2021. 30 с.

Надійшла 18.04.2021

REFERENCES

1. Projekt Zakonu Ukrainy pro stymulivannia rozvytku tsyfrovoi ekonomiky v Ukraini (doopratsovanyi) reiestr. No. 4303 vid 17.03.2021. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70298 [in Ukrainian].
2. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 No. 435-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2003. No. 40-44. Art. 356 [in Ukrainian].
3. Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 No. 436-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2003. No. 18, No. 19-20, No. 21-22. Art. 144 [in Ukrainian].
4. Nekit K.H. Virtualna vlasnist: poniattia ta sutnist. *Pravo i suspilstvo*. 2019. No. 2. P. 37-42 [in Ukrainian].
5. Maidanyk L. Virtualnyi obiekt yak vyklyk dlia klasychnykh pidkhodiv u rechovomu pravi. *Pravo ta innovatsii*. 2019. No. 2. P. 59-63. [in Ukrainian].
6. Kolosov V. Pryroda prav na domennoe ymia. *Vadym. Kolosov*. URL: <https://kolosov.info/kommentarii/priroda-prav-na-domennoe-imya> [in Russian].
7. Tkachuk O. Statutnyi kapital i kryptovaliuta. Elektronne vydannia "Iuryst&Zakon". URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA010798 [in Ukrainian].
8. Tarasenko L. Internet-sait yak obiekt IT prava. *TS&Partners*. URL: <http://tspartners.lviv.ua/articles/internet-sajt-jak-objekt-it-prava> [in Ukrainian].
9. Rekomendacija MSJe-T Y.2060 (06/2021) "Global'naja informacionnaja infrastruktura, aspekty protokola Internet i seti posledujushhih pokolenij". Zheneva: Mezhdunarodnyj sojuz jelektrosvjazi, 2014. 16 p. [in Russian].
10. Filipova I.A. Pravovoe regulirovanie iskusstvennogo intellekta: uchebnoe posobie. Nizhnij Novgorod: Nizhegorodskij gosuniversitet, 2020. 90 p. [in Russian].
11. Mnogostoronnee sotrudnichestvo v oblasti regulirovanija ispol'zovanija tehnologij iskusstvennogo intellekta. Red. N.S. Degtjarjov. Moscow: PIR-Press, 2021. 30 p. [in Russian].

Received 18.04.2021

V.S. Milash

Yaroslav the Wise National University of Law, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5980-8184

OBJECTS OF INTERNET LEGAL RELATIONS IN CONDITIONS DIGITALIZATION OF ECONOMY

The main trend of modern economic turnover and development is the global digitalization of all spheres and industries of the economy. For this reason new types of economic relations arise within their boundaries. The article examines the current situation and prospects for the development of legal regulation of Internet relations in the context of economic development. A number of problematic issues of the legal nature of individual objects of the economic rights that exist in a virtual (digital) format are analyzed. The issues of legal regulation of relations in the structure of which there is the so-called virtual element in a particular digital / virtual object are specifically analyzed. Special attention is

paid to virtual assets, computer programs and software, artificial intelligence and the concept of the “Internet of Things”, etc. Emphasis is placed on the need for legislative consolidation of the concepts of virtual property and virtual objects, as well as objects with hybrid cyber-physical nature and their subsequent inclusion in the list of property in the economy of the business sector. Basic approaches to legal regulation of robotics based on artificial intelligence have been established. It is determined that the possibility of achieving a synergistic effect in the legal regulation of relations with virtual objects makes it necessary to make appropriate additions to the provisions of the Economic and Civil codes of Ukraine, as well as modernization of legislation in the field of intellectual property and innovation activities, investment legislation, legislation on property and property rights assessment, e-commerce, foreign economic activity on the Internet, protection of consumer rights of digital goods, etc. When adding and formulating these provisions into national legislation it should be taken into consideration the basis for international legal regulation of these issues submitted by acts of soft law, which are of a recommendatory nature. (These are the recommendations on artificial intelligence developed by the ETO-T Y.2060 (06/2012) Economic Telecommunication Organization “Overview of the Internet of things”).

Keywords: digital economy, Internet, Internet legal relations, virtual object, virtual property, virtual thing, hybrid objects, physical cyber objects, virtual services, artificial intelligence.